

Gaandeweg één

Impulsen voor oecumenische voortgang.

Co-referaat Ds. Dr. René de Reuver

Mariënkroon 18 maart 2017

Concrete eenheid

Het referaat van dr. Blaumeiser is doortrokken van diepe dankbaarheid en verwondering over wat er op het veld van de oecumene tussen Rooms-katholieken en protestanten de laatste halve eeuw is bereikt. En het is inderdaad opmerkelijk dat in een betrekkelijk korte tijdspanne zoveel toenadering plaats heeft gevonden. Om nog maar te zwijgen van de nieuwe theologische inzichten en het zelfinzicht die in onze kerken aan het groeien zijn. Zo heeft mijn voorganger, dr. Arjan Plaisier, in een brief aan de Nederlandse bisschoppen opgemerkt dat wij als protestantse kerken niet ten volle katholiek zijn. Bij de start van 500 jaar reformatie, op 31 oktober vorige jaar in de Lutherse Kerk van Amsterdam, merkte bisschop Van den Hende op dat herstel van de eenheid de reformatie van nu is. En dr. Blaumeiser spreekt over 'Impulse zum Weg der Ökumene'.

Door de LWF en de RKK zijn in Lund de vijf oecumenische imperatieven genoemd. Stuk voor stuk doen zij een oecumenisch appel op de kerken. De vierde en vijfde imperatief spreken mij in het bijzonder aan vanwege hun missionaire karakter.

4. De kracht van het evangelie van Jezus Christus voor deze tijd opnieuw te ontdekken.

5. We leggen gezamenlijk getuigenis af van Gods genade

De oecumenische beweging is ontstaan vanuit de zendingsbeweging. Wanneer het gaat over het getuigenis in de wereld, dan kunnen we dat alleen samen doen. Niet omdat we samen sterker staan, maar omdat het getuigenis aangaande het evangelie aan kracht inboet, wanneer dat beschouwd wordt als het eigendom van de ene of andere kerk. Het gebed van Jezus tot zijn Vader dat zijn volgelingen één zullen zijn is erop gericht dat de wereld zal geloven in zijn zending (Johannes 17:21). Het evangelie is van Christus, zoals de kerk van Christus is. Die kritische blik op een missionaire toespitsing van de kerk brengen protestanten in in het oecumenische debat. De kerk is niet van ons maar van Christus. En niet wij, maar Gods Geest stuwt de kerk voort tot op de grote dag van Gods toekomst.

Nu moet ik hier onmiddellijk bij zeggen dat protestanten, zeker die van het gereformeerde Calvinistische type, nogal eens de neiging hebben de kerk als project te zien. Daarom knoop ik, als gereformeerde protestant het citaat van de oprichter van de Focolare-beweging, Chiara Lubich, goed in mijn oren: "de partituur van de oecumene is geschreven in de hemel". Met andere woorden: wij beschikken, beheren noch garanderen de kerk. De melodie is door een Ander gecomponeerd. Het lied van de eenheid in Christus, en daarmee van de oecumene staat in het kader van de komst van Gods Koninkrijk. De roadmap van het Koninkrijk ligt niet in de burelen van bisschoppen, predikanten of doctores ecclesiae. Gelukkig maar. In de vorige eeuw heeft de protestantse theoloog Oepke Noordmans benadrukt dat de kerk en haar instituties steeds weer gericht zijn op 'duren', op zelfbehoud, op onveranderlijkheid, terwijl de Geest kerk altijd weer breekt en bouwt. Het gaat hem ecclesiologisch om de dynamische en kritische relatie van 'Gestalte en Geest'. In zijn eigen woorden: "*De Kerk is niet allereerst een durend lichaam; de Kerk ontstaat onder de prediking, daar waar het Evangelie wordt geloofd*" (VW2, 535). "*En overal en altijd waar wij bij het Koninkrijk achterblijven, overal en altijd waar de kerk ontstaat, omdat het Koninkrijk nog niet komt, daar ontstaat ook deze nieuwe erfzonde, van zelf over de Geest Gods te willen beschikken*" VW8, 391:

Er zit een kritische distantie tussen beide categorieën. Het Koninkrijk van God doet een voortdurend appel op de kerk om zich om te keren, om zich als een zonnebloem te richten op de zon, op het licht van het Evangelie.

Blaumeiser pleit voor een vorm van kerkelijke eenheid die uitdrukking is van de trinitarische gestalte: geen uniformiteit, maar veelkleurigheid. Een exodus om vanuit de ander te denken en te leven. Met een verwijzing naar Luthers *Von der Freiheit eines Christenmenschen*: om voor de ander een Christus te worden. In de woorden van Blaumeiser: “*Solche Einheit, die das Prägema! der Trinität in sich trägt – reale Einheit in realer Verschiedenheit, in der jedes Glied auch das Ganze enthält –, ist nach dem Zeugnis der Schrift und nach der Spiritualität von Chiara Lubich nur in Christus und von Christus her möglich.*”

Zo bezien is verscheidenheid vervoeging en verdieping van eenheid. Ik vind het verrassend dat Blaumeiser vanuit dit perspectief onze kerkelijke verscheidenheid duidt. Het roept bij mij de vraag op of de reformatie die tot een breuk in de westerse kerk leidde vanuit dit perspectief niet gezien moet worden als zegen en genade?

Het roept tevens de vraag op welke betekenis deze oecumenische insteek heeft op ecclesiologisch niveau? Mag ik de opmerking van Blaumeiser zo horen dat ook kerken buiten de Romana - Orthodox, Luthers, Anglicaans en Gereformeerd, “das Ganze enthalten”?

Blaumeiser scherpt zijn stelling nog wat verder aan als hij zegt: ‘*In Christus, von Christus her, sind wir schon eins!*’ Ik voel de eschatologische lading van deze uitspraak. Het gaat hier immers om “*die Gegenwart des Auferstandenen*”. Maar, als ik het goed versta, duidt Blaumeiser deze eenheid in Christus ook actueel. Weliswaar beperkt, open naar Gods toekomst, onze eenheid in Christus wacht immers op de voltooiing in het Koninkrijk, maar ook hier en nu als concrete eenheid.

Wat betekent deze geestelijke eenheid nu voor ons kerk zijn, hier en nu? In lijn met Lund komt Blaumeiser niet met een oecumenisch stappenplan, maar met een appel om “*Sich durch die Begegnung mit dem Anderen und durch das gegenseitige Zeugnis des Glaubens verändern lassen*”. In Christus zijn, betekent dat we aan elkaar veranderen. We zijn verschillend. We kijken tegen veel dingen verschillend aan. Waarom? Omdat het ons helpt om “die ander te leven”.

Het ‘in Christus zijn’ verbindt, over kerkmuren heen. Het gaat hierbij niet om tolerantie of onverschilligheid maar om het elkaar dragen en verdragen. Om, opnieuw in de woorden van Chiara Lubich, „*Sich mit dem anderen eins Machen*”. Zo ruim is de eenheid in Christus. Diversiteit is ontvouwing en vervoeging van eenheid.

Wanneer we op ons laten inwerken wat Blaumeiser en Chiara Lubich ons voorleggen, dringt de vraag zich op of deze eenheid niet het diepst zichtbaar wordt in het breken en delen van brood en wijn. Als het waar is, dat ieder lid van het lichaam de totaliteit in zich draagt en reflecteert, en als het waar is, dat we al één zijn in de Gekruisigde en Opgestane, mag de eucharistie of het avondmaal het punt zijn waarop onze wegen uiteen gaan? Is er een dieper teken van “sich mit dem anderen eins machen” dan de eucharistie, cq het avondmaal? Geldt juist hier niet de uitdaging van de derde imperatief van Lund: ‘*In konkreten Schritten nach der sichtbaren Einheit streben*’?

Nu is het natuurlijk de vraag: hoe komen we in deze samen verder? In de woorden van dr. Blaumeiser: hoe vinden we ‘*Impulse für den Fortgang der Ökumene*’? Kerk, ambt en sacrament zijn de drie grote thema’s waarop onze verschillen zich toespitsen. Inzet bij deze drie thema’s maakt het op dit moment nagenoeg onmogelijk in deze oecumenisch een stap voorwaarts te zetten. Zou een inzet en denken vanuit de presentia realis in de eucharistie cq het avondmaal niet een opening kunnen zijn om ook in deze tot concrete eenheid te komen?

Ik ben me ervan bewust dat ik deze vraag eigenlijk niet hier moet stellen. Toch stel ik hem omdat de inspirerende bijdrage van dr. Blaumeiser deze oproept. Ik dank hem hier zeer voor.

dr. René de Reuver
scriba van de Protestantse kerk in Nederland